

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
OŚRODEK INFORMACJI 693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23 00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET <http://www.cbos.pl> E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/55/2007

KORUPCJA W SŁUŻBIE ZDROWIA – OPINIE I DOŚWIADCZENIA POLAKÓW

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MARZEC 2007

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Łapówkarstwo wśród personelu medycznego to niewątpliwie istotny problem społeczny. Opinie Polaków na ten temat nie pozostawiają złudzeń. W 2006 roku służba zdrowia została wskazana przez ponad połowę badanych (53%) jako najbardziej skorumpowana dziedzina życia społecznego. Tym samym po raz pierwszy zajęła ona pozycję lidera tego niechlubnego rankingu, wyprzedzając nawet politykę¹ – dotychczas uznawaną w tym kontekście za bezkonkurencyjną.

Ujawnianie co jakiś czas afery korupcyjne wśród pracowników służby zdrowia oraz publiczne stawianie zarzutów o takim charakterze wysoko postawionym lekarzom dodatkowo nie działają na korzyść polskiego systemu ochrony zdrowia, zwłaszcza pod względem zaufania pacjentów do lekarzy, u których się leczą. Wystarczy wspomnieć, że w ciągu ostatnich sześciu lat wskaźnik zaufania do lekarzy zmalał aż o 12 punktów procentowych, a nieufność do nich wzrosła o 11 punktów².

Wyniki naszego sondażu³ potwierdzają, że w ocenie Polaków skala korupcji wśród lekarzy jest znaczna, jednak zdaniem sporej części badanych proceder ten można wyeliminować lub przynajmniej zdecydowanie ograniczyć.

OPINIE O KORUPCJI WŚRÓD LEKARZY

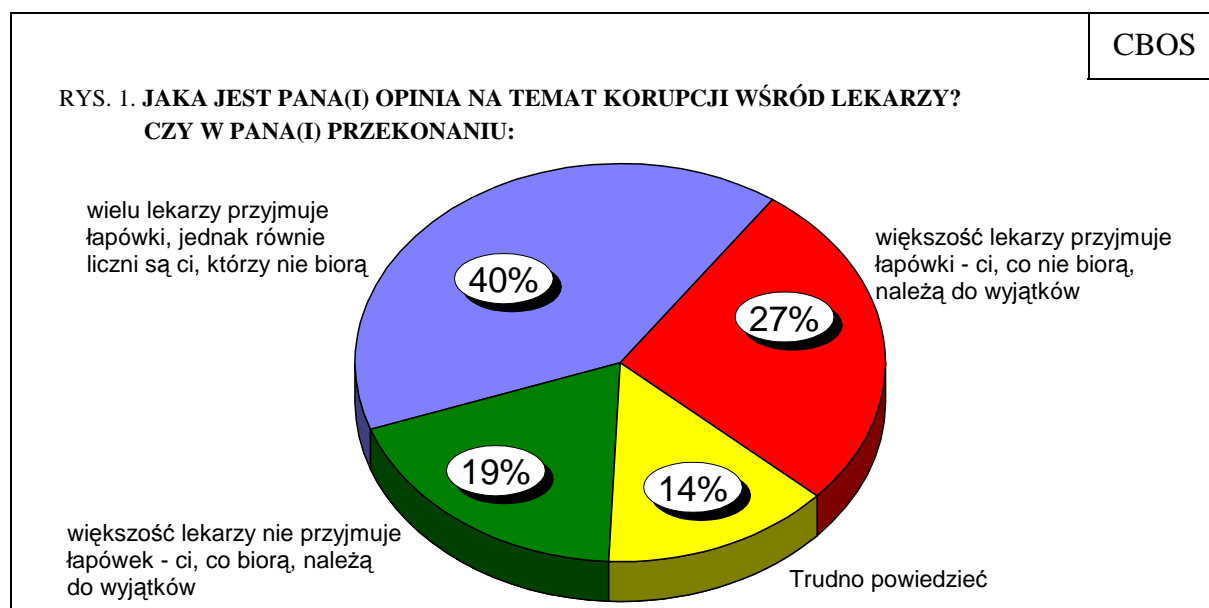
W polskim społeczeństwie przeważa opinia (40% wskazań), że mniej więcej tyle samo jest lekarzy przyjmujących łapówki, co takich, którzy wykonując swoją pracę postępują uczciwie. Więcej niż co czwarty badany (27%) uważa, że większość lekarzy przyjmuje łapówki, a ci, którzy ich nie biorą, są w tym środowisku odosobnieni. Natomiast tylko niespełna co piąty (19%) twierdzi, że tego typu patologia w służbie zdrowia ma bardzo wąski wymiar, tzn. lekarze, którzy przyjmują nieuzasadnione korzyści materialne, należą do

¹ Badanie zrealizowano w lipcu 2006 roku na zlecenie Fundacji im. Stefana Batorego w ramach Programu Przeciw Korupcji na losowej próbie dorosłych Polaków (N=950). Zob. raport z badania „Codzienne doświadczenia korupcyjne Polaków. Barometr korupcji 2006, Warszawa 2006 (oprac. A. Kubiak).

² Zob. komunikat CBOS „Opinie o opiece zdrowotnej”, marzec 2007.

³ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (202) zrealizowano w dniach 2–5 marca 2007 roku na liczącej 931 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

wyjątków. Stosunkowo duży odsetek respondentów nie potrafi ocenić skali zjawiska korupcji wśród lekarzy. Są to przeważnie te osoby, które nie korzystają z usług medycznych.

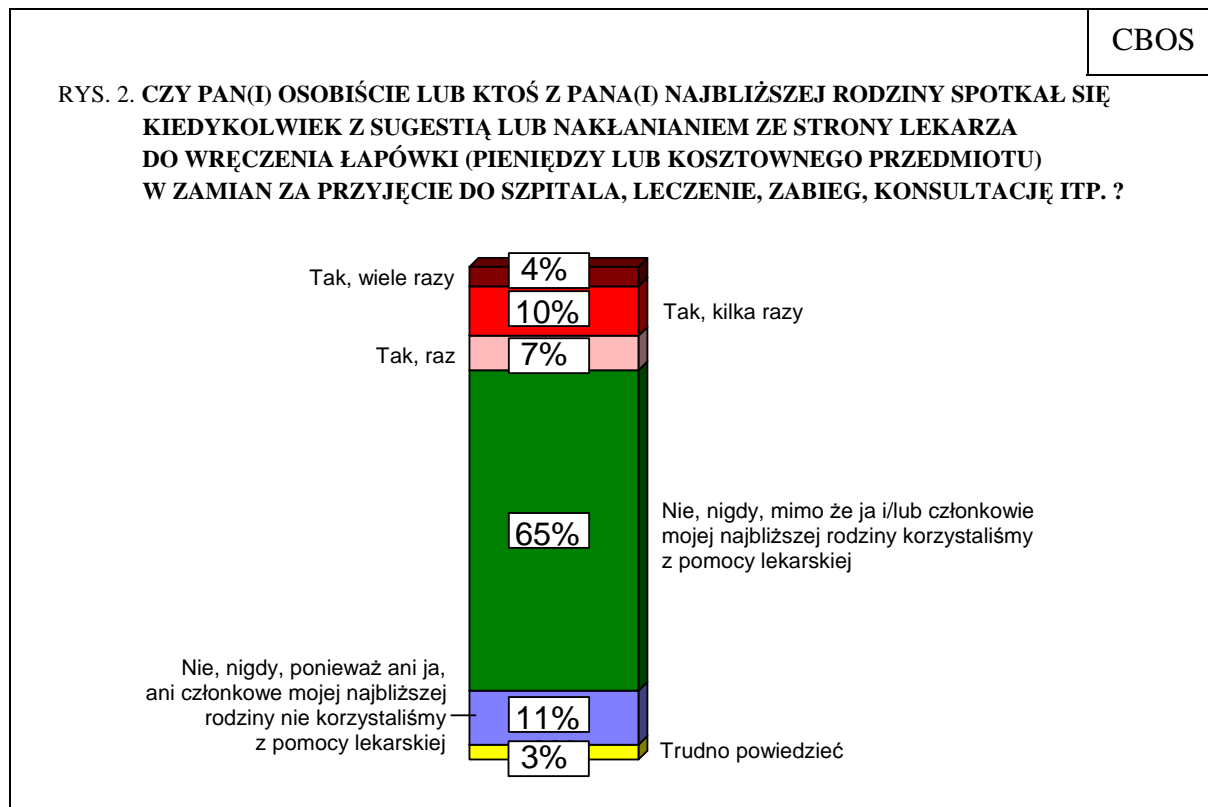

Cechy socjodemograficzne respondentów nie różnicują istotnie ich opinii o łapówkarstwie wśród lekarzy oraz przekonań o skali tego zjawiska (zob. tabele aneksowe). Natomiast samo przekonanie o korupcji w służbie zdrowia wyraźnie wpływa na ogólną ocenę funkcjonowania opieki zdrowotnej w Polsce oraz na stopień zaufania do lekarzy. Respondenci przekonani o uczciwości lekarskiego personelu medycznego w przeciwieństwie do wątpiących w tę uczciwość zdecydowanie częściej wyrażają zadowolenie z funkcjonowania opieki zdrowotnej w Polsce (45% wobec 32%) oraz większym zaufaniem darzą lekarzy, z których porad korzystają (78% wobec 58%).

KORUPCYJNE DOŚWIADCZENIA W SŁUŻBIE ZDROWIA

Co piąty badany (21%) deklaruje, że on sam lub ktoś z jego najbliższej rodziny przynajmniej raz spotkał się z sugestią lub nakłanianiem ze strony lekarza do wręczenia łapówki w zamian za przyjęcie do szpitala, leczenie, zabieg, konsultację itp. Dwie trzecie respondentów (65%) nigdy nie spotkało się z taką sugestią, chociaż oni lub członkowie ich rodzin korzystali z pomocy lekarskiej, a co dziewiąty (11%) nie znalazł się w takiej sytuacji, ponieważ ani on, ani nikt z jego najbliższej rodziny nie wymagał interwencji lekarskiej.

Biorąc pod uwagę osobiste kontakty ankietowanych z lekarzami oraz kontakty członków ich rodzin, można powiedzieć, że co czwarta osoba mająca styczność ze służbą zdrowia (24%) spotkała się z sugestią lub żądaniem wręczenia łapówki.

Zetknięcie się z tego typu sytuacjami stosunkowo najczęściej deklarują osoby w wieku od 25 do 44 lat, respondenci mający wyższe wykształcenie, głównie pracownicy umysłowi oraz prywatni przedsiębiorcy, zwłaszcza mieszkańcy największych miast. Nieco częściej też mężczyźni niż kobiety (zob. tabele aneksowe).

Nie dziwi fakt, że badani, którzy osobiście lub poprzez członków swojej najbliższej rodziny zetknęli się z lekarzami nakłaniającymi do wręczenia im nieuzasadnionej korzyści materialnej, szczególnie krytycznie wypowiadają się na temat uczciwości personelu medycznego. Niemal połowa z nich (46%) uważa, że większość lekarzy przyjmuje łapówki, a ci, którzy tego nie robią, należą do wyjątków. Natomiast wśród tych, którzy nigdy nie spotkali się z sugestiami lekarza co do wręczenia łapówki, przekonanie takie podziela 21% respondentów.

Tabela 1

Czy Pan(i) osobiście lub ktoś z Pana(i) najbliższej rodziny spotkał się kiedykolwiek z sugestią lub nakłanianiem ze strony lekarza do wręczenia łapówki (pieniędzy lub kosztownego przedmiotu) w zamian za przyjęcie do szpitala, leczenie, zabieg, konsultację itp.?	Jaka jest Pana(i) opinia na temat korupcji wśród lekarzy? Czy w Pana(i) przekonaniu:			
	większość lekarzy przyjmuje łapówki – ci, co nie biorą, należą do wyjątków	wielu lekarzy przyjmuje łapówki, jednak równie liczni są ci, którzy nie biorą	większość lekarzy nie przyjmuje łapówek – ci, co biorą, należą do wyjątków	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Tak, przynajmniej raz	46	44	7	3
Nie, nigdy, mimo że ja i/lub członkowie mojej najbliższej rodziny korzystaliśmy z pomocy lekarskiej	21	39	23	17
Nie, nigdy, ponieważ ani ja, ani członkowie mojej najbliższej rodziny nie korzystaliśmy z pomocy lekarskiej	21	37	19	23

Wraz ze wzrostem częstotliwości spotkania się respondentów oraz osób im bliskich z korupcyjną rzeczywistością w służbie zdrowia maleje ich zadowolenie z funkcjonowania całego systemu opieki zdrowotnej ($r = -0,237$)⁴, wzrasta przekonanie o konieczności reform w służbie zdrowia ($r = 0,168$)⁵ oraz spada zaufanie do personelu medycznego ($r = -0,251$)⁶.

Tabela 2

Czy Pan(i) osobiście lub ktoś z Pana(i) najbliższej rodziny spotkał się kiedykolwiek z sugestią lub nakłanianiem ze strony lekarza do wręczenia łapówki (pieniędzy lub kosztownego przedmiotu) w zamian za przyjęcie do szpitala, leczenie, zabieg, konsultację itp.?	Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie do lekarzy, których porady Pan(i) zasięga lub u których się Pan(i) leczy? Czy ma Pan(i) do nich:		
	duże zaufanie	małe zaufanie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Tak, wiele razy	47	53	0
Tak, kilka razy	49	46	5
Tak, raz	61	33	6
Nie, nigdy, mimo że ja i/lub członkowie mojej najbliższej rodziny korzystaliśmy z pomocy lekarskiej	74	19	7
Nie, nigdy, ponieważ ani ja, ani członkowie mojej najbliższej rodziny nie korzystaliśmy z pomocy lekarskiej	64	27	9

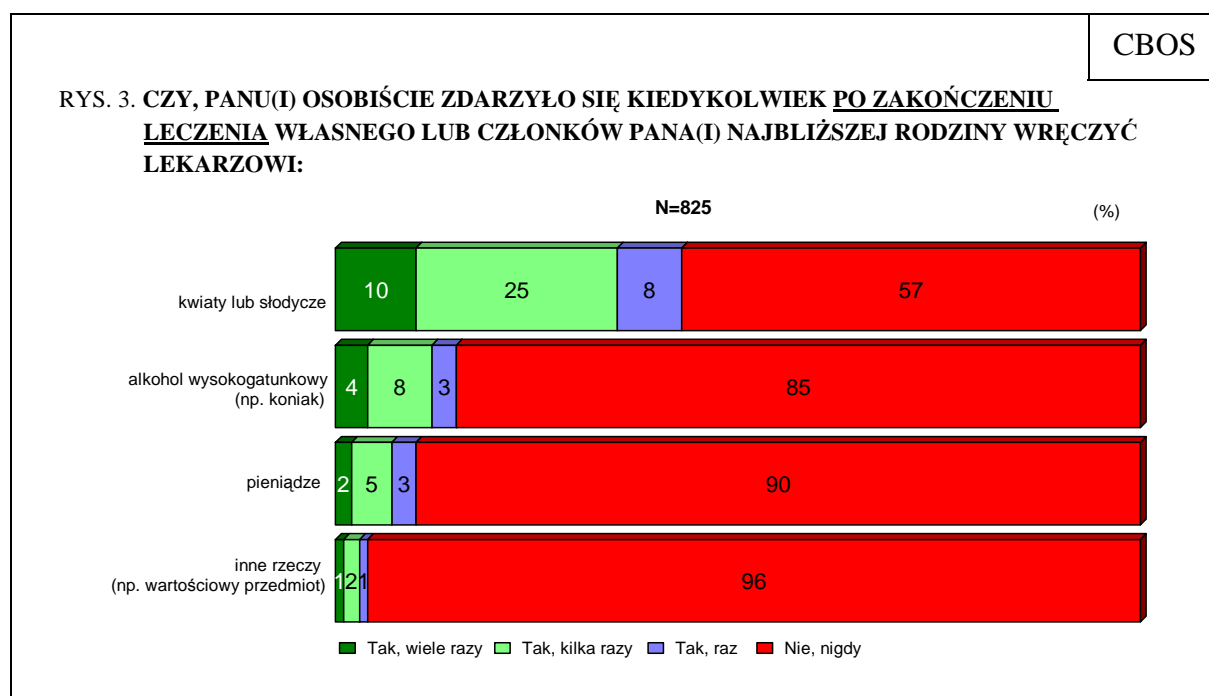
⁴ Poziom istotności korelacji=0,01.

⁵ Poziom istotności korelacji=0,01.

⁶ Poziom istotności korelacji=0,01.

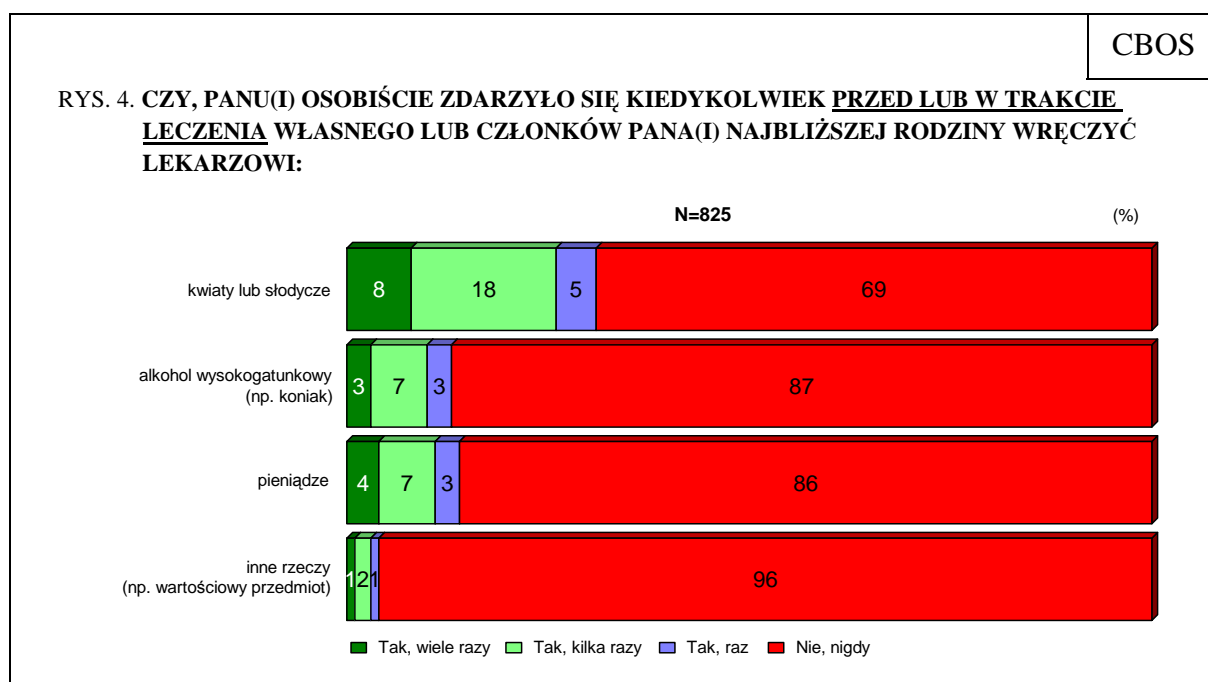
Kontrowersje budzi w Polsce, niespotykane raczej w krajach Europy Zachodniej, zjawisko wręczania tzw. dowodów wdzięczności w zamian za opiekę medyczną. O ile zwolennicy obdarowywania pracowników służby zdrowia kwiatami lub prezentami, będącymi wyrazem podziękowania za leczenie lub opiekę, traktują takie postępowanie jako coś naturalnego – zwykły przejaw ludzkiej wdzięczności, a nawet jako element tradycji, o tyle przeciwnicy takich zwyczajów obawiają się ograniczeń w dostępie do leczenia tych, którzy z różnych powodów nie wręczają tzw. dowodów wdzięczności, i uznają tego typu zachowania pacjentów za korupcyjne.

Nie przesądzając powyższego sporu należy zauważyć, że skala takich zwyczajów jest stosunkowo duża, choć nie są to zjawiska powszechne. Niemal połowa spośród tych, którzy mieli kontakt ze służbą zdrowia (43% z 825-osobowej grupy), przynajmniej raz osobiście wręczyła lekarzowi kwiaty lub słodczyce po zakończeniu leczenia własnego lub kogoś z członków najbliższej rodziny. Więcej niż co siódmy (15%) w takiej sytuacji obdarował lekarza wysokogatunkowym alkoholem (np. koniakiem), a co dziesiąty (10%) dał mu pieniądze. Łącznie do wręczania jakichkolwiek „dowodów wdzięczności” po leczeniu przyznało się 30% spośród tych, którzy mieli styczność ze służbą zdrowia, co stanowi 27% ogółu badanych.

Nieco więcej kontrowersji budzą tzw. dowody wdzięczności wręczone lekarzom przed lub w trakcie leczenia. Jak się jednak okazuje, tego typu zwyczaje nie są dużo mniej

popularne niż materialna wdzięczność po leczeniu, a w przypadku „darów” pieniężnych – nawet częstsze. Niemal co trzeci spośród tych, którzy mieli kontakt ze służbą zdrowia (31%), przynajmniej raz osobiście wręczył lekarzowi kwiaty lub słodycze przed bądź w trakcie leczenia własnego lub kogoś z członków najbliższej rodziny. Co ósmy (13%) w takiej sytuacji obdarował lekarza wysokogatunkowym alkoholem, a co siódmy (14%) wręczył mu pieniądze. Łącznie do dawania jakichkolwiek „dowodów wdzięczności” przed lub w trakcie leczenia przyznało się 21% tych, którzy mieli styczność ze służbą zdrowia, co stanowi 18% ogółu badanych.

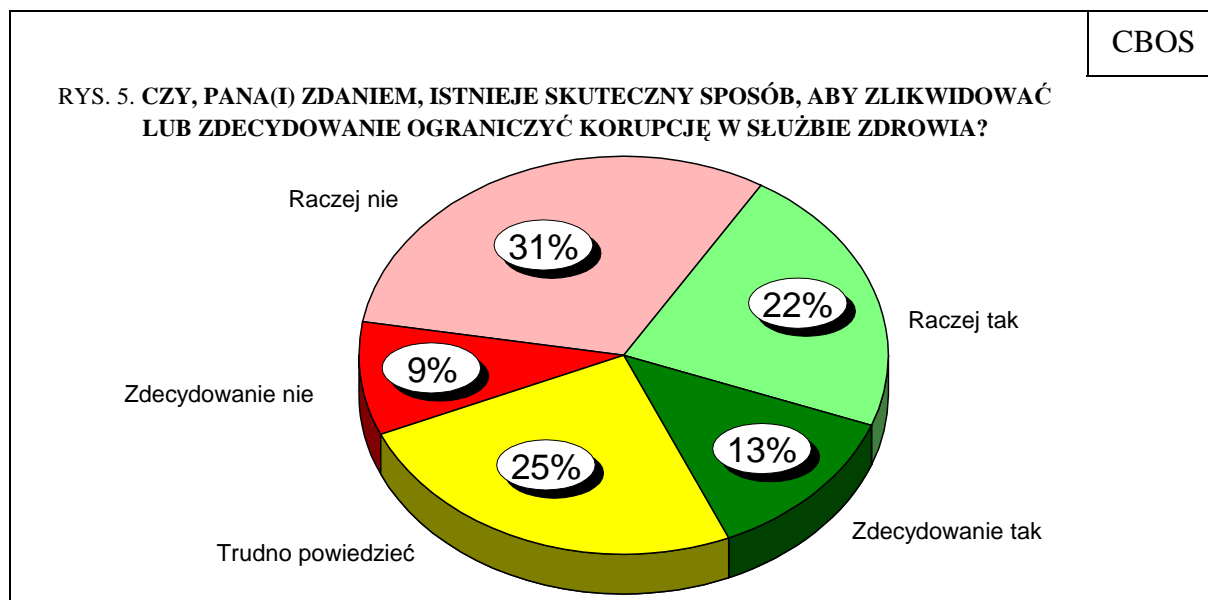

Należy zwrócić uwagę, że do wręczania jakichkolwiek dowodów wdzięczności (jeśli można je tak nazwać) – czy to po leczeniu, czy też przed lub w trakcie jego trwania – bardzo często przyznają się te same osoby. Szczególnie jest to widoczne w przypadku wręczania pieniędzy, na co wskazuje zależność częstotliwości takiego postępowania przed lub w trakcie leczenia oraz po jego zakończeniu ($r = 0,72$).

Korupcyjne zachowania pacjentów, jak się okazuje, najczęściej są odpowiedzią na sugestie lub żądania ze strony lekarzy. Analiza korelacji wskazuje, że im więcej razy respondenci osobiście lub za pośrednictwem najbliższej rodziny spotykali się z takimi sugestiami lub żądaniami, tym częściej wręczali lekarzom różnego rodzaju prezenty – szczególnie pieniądze – zarówno przed rozpoczęciem leczenia lub w trakcie trwania ($r = 0,580$), jak i po jego zakończeniu ($r = 0,469$).

WALKA Z KORUPCJĄ W SŁUŻBIE ZDROWIA

Mimo iż problem korupcji w służbie zdrowia jest silnie odczuwany w społeczeństwie, a jego skala oceniana jako znaczna, tylko 9% ogółu respondentów sądzi, że w żaden sposób nie da się wyeliminować korupcyjnych zachowań zarówno wśród personelu medycznego, jak i wśród pacjentów. Wprawdzie niemal co trzeci (31%) ma wątpliwości co do skuteczności działań zmierzających w tym kierunku, jednak nie przesądza, iż jest to w ogóle niemożliwe. Natomiast 35% ankietowanych uważa, że tego typu patologię w służbie zdrowia można wyeliminować lub przynajmniej zdecydowanie ograniczyć. Co ósmy (13%) nie ma co do tego żadnych wątpliwości.

Możliwość znacznego lub całkowitego wyeliminowania korupcji z systemu opieki zdrowotnej dostrzegają raczej mężczyźni niż kobiety. Przekonanie o skuteczności tego typu działań dominuje ponadto wśród mieszkańców największych miast, osób z wyższym wykształceniem, pracowników umysłowych niższego i wyższego szczebla, przedsiębiorców oraz robotników wykwalifikowanych, a także wśród respondentów najlepiej oceniających swój status materialny i deklarujących prawicowe poglądy polityczne (zob. tabele aneksowe).

Ankietowani, którzy jako realną postrzegają możliwość eliminacji lub znacznego ograniczenia korupcji w służbie zdrowia (N= 323), postulują w tym celu przede wszystkim stworzenie korzystnych warunków pracy personelu medycznego (51%). Chodzi głównie o podwyższenie płac lekarzom i pielęgniarkom. Inną, niewątpliwie istotną kwestią w tym względzie jest również, zdaniem badanych, zmiana mentalności społecznej (20%), a więc głównie niewręczanie łapówek przez pacjentów oraz uświadamianie, edukowanie i wychowywanie zmierzające do wyeliminowania przyzwyczajzeń korupcyjnych.

Skuteczne, według respondentów, może się okazać ponadto bezwzględne i szczególnie dotkliwe karanie za korupcję w służbie zdrowia. Chodzi przede wszystkim o przyjmujących łapówki – znacznie rzadziej dających. Ankietowani postulują m.in. dyscyplinarne zwalnianie z pracy skorumpowanego personelu medycznego oraz odbieranie lub przynajmniej ograniczanie im praw do wykonywania zawodu.

Nieco rzadziej efektywność działań zmierzających do wyeliminowania korupcji wśród personelu medycznego badani upatrują w nadzorze i kontroli pracy lekarzy i pielęgniarek. Zwracają oni w tym kontekście uwagę m.in. na działalność specjalnych służb państwowych, jak również na informacyjną rolę pacjentów, którzy wszelkie tego typu przypadki powinni zgłaszać, np. za pomocą specjalnych telefonów zaufania. Niektórzy sugerują również instalowanie kamer i/lub podsłuchów w gabinetach lekarskich. Część badanych, w ramach skutecznej walki z korupcją w służbie zdrowia, proponuje upublicznianie oraz nagłaśnianie konkretnych przypadków korupcji wśród pracowników opieki zdrowotnej, przyłapanych „na gorącym uczynku”, m.in. dzięki specjalnym prowokacjom z udziałem dziennikarzy i pacjentów.

Wśród postulatów mających na celu wyeliminowanie problemu korupcji z systemu opieki zdrowotnej pojawiły się również propozycje restrukturyzacji w służbie zdrowia, m.in. przez całkowitą lub częściową jej prywatyzację, wprowadzenie opłat za usługi medyczne, lepszy dostęp do usług, większe dotacje państwowe dla opieki zdrowotnej itp.

ODPOWIEDZI OSÓB WIERZĄCYCH W SKUTECZNE ZWALCZANIE KORUPCJI (N=323)

	CBOS
SPOSOBY SKUTECZNEJ WALKI Z KORUPCJĄ W SŁUŻBIE ZDROWIA	
POSTULATY DOTYCZĄCE ZMIANY WARUNKÓW PRACY PERSONELU MEDYCZNEGO (51%)	
Podwyższenie płac personelu medycznego	50%
Lepsze warunki pracy personelu medycznego, m.in. ograniczenie czasu pracy personelu medycznego	1%
POSTULATY DOTYCZĄCE ZMIANY MENTALNOŚCI SPOŁECZNEJ (20%)	
Nie dawać łapówek	17%
Uświadamiać/edukować/wychowywać społeczeństwo w celu wyeliminowania przyzwyczajęń korupcyjnych	3%
KARANIE WINNYCH (18%)	
Karanie biorących łapówki	13%
<i>Zwalniać z pracy skorumpowany personel medyczny</i>	3%
<i>Odbierać lub ograniczać skorumpowanym lekarzom prawo do wykonywania zawodu</i>	3%
Zwiększenie surowości kar (ostrzejsze wyroki, wysokie grzywny itp.)	5%
Karanie za korupcję – ogólnie – bez wskazania na podmiot	3%
Karanie dających łapówki	1%
NADZÓR, KONTROLA I UPUBLICZNIANIE (16%)	
Większa/skuteczniejsza kontrola pracy personelu medycznego (ściganie tych, którzy biorą łapówki)	7%
Informacyjna rola pacjentów (pacjenci powinni zgłaszać przypadki korupcji odpowiednim służbom)	3%
Nagłaśnianie przypadków korupcji w służbie zdrowia (m.in. w mediach)	3%
Prowokacje dziennikarzy i pacjentów	2%
Instalacja kamer i/lub podsłuchów w gabinetach lekarskich	2%
ZMIANY W FUNKCJONOWANIU SŁUŻBY ZDROWIA (8%)	
Całkowita lub częściowa prywatyzacja służby zdrowia	3%
Wprowadzenie opłat za usługi medyczne	2%
Łatwiejszy dostęp pacjentów do usług medycznych	2%
Większe dotacje państwowe dla służby zdrowia	1%
Inne postulaty dotyczące zmian w służbie zdrowia	1%
Inne odpowiedzi	4%
Trudno powiedzieć	4%

W codziennym doświadczeniu Polaków wręczanie lekarzom nieuzasadnionych korzyści materialnych nie jest powszechne, na co przynajmniej wskazują deklaracje respondentów. Znacznie bardziej powszechny jest natomiast krytycyzm w ocenie uczciwości medyków.

Polacy upatrują przyczyn korupcji w służbie zdrowia najczęściej w niekorzystnych warunkach pracy personelu medycznego (zwłaszcza w zbyt niskich wynagrodzeniach tych osób), jak również w mentalności społecznej, charakteryzującej się – zdaniem ankietowanych – znacznym przyzwyczajeniem i przyzwoleniem na zachowania korupcyjne w tej sferze życia społecznego. To przede wszystkim zmiany w tych płaszczyznach wskazywane są jako remedium na korupcyjną patologię w systemie opieki zdrowotnej. Ale czy Polacy rzeczywiście widzą możliwość pozytywnych zmian w tym zakresie? Choć nie brakuje optymizmu, głosy są wyraźnie podzielone.

Opracował

Rafał BOGUSZEWSKI